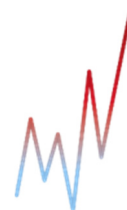

Křížem krážem energetickou chudobou Unie: nové fondy, staronové výzvy a inspirativní řešení

**Romana Jungwirth Březovská
Jan Svoboda
Kristina Zindulková**

KLIMATICKÝ PAPER č.23

Za spolupráci při tvorbě tohoto policy briefu děkujeme

Phuc Vinh Nguyen a Karin Thalberg (JDI - Institut Jacques Delors)

Jorge Galindo a Natalia Collado Van-Baumberghen (EsadeEcPol – Center for Economic Policy)

Giulia Colafrancesco (ECCO – The Italian Climate Change Think Tank)

Veronika Oravcová (SFPA - Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku)

OBSAH

Úvod	2
1 Energetická chudoba v České republice	2
2 Evropské fondy a jejich využití v ČR	6
3 Energetická chudoba ve vybraných státech EU	11
Závěr	16

Úvod

Česká republika se musí, stejně jako další členské státy Evropské unie, čím dál více zabývat socioekonomickými dopady ruské agrese na Ukrajině a také svou závislostí na fosilních palivech. Na pozadí probíhající energetické krize proto vystupuje do popředí palčivé téma energetické chudoby, které tradičně spíše bezpečnostnímu a technicistnímu tématu energetiky dodává dříve nepříliš zdůrazňovaný lidský rozměr.

Jak si Česká republika stojí v oblasti energetické chudoby, která je čím dál skloňovanějším termínem na jednáních vlády i v denním tisku? Jak na otázku energetické chudoby pohlíží v dalších státech? A jaká aktuální či plánovaná systémová řešení mají potenciál energetickou chudobu snižovat? Cílem tohoto policy briefu je poskytnout obecný vhled do problematiky energetické chudoby v Česku a také stručně zmapovat vnímání tohoto tématu napříč Evropskou unií – konkrétně v Itálii, Francii, Španělsku, Švédsku a na Slovensku.¹ Vzhledem ke komplexnosti problematiky není možné na pár stránkách přiblížit všechna opatření mající potenciál efektivně čelit energetické chudobě, policy brief však přibližuje relevantní finanční nástroje a opatření, která mohou členské státy Unie pro zmírnění současné energetické krize využít. Ve světle různých opatření přijatých ve vybraných státech a v návaznosti na systémovou podporu EU je tento policy brief příspěvkem do probíhající debaty o účelných řešeních.

1 Energetická chudoba v České republice

Energetickou chudobou se obecně rozumí neschopnost domácností platit výdaje za energii a obecně zajišťovat základní energetické potřeby jako vytápění (které v Česku tvoří přibližně 68 % výdajů za energii), ohřev vody (17 %), chlazení apod.² Důvodem energetické chudoby jsou nejen nízké příjmy, ale rovněž vysoké náklady na energii, často z důvodu nízké energetické účinnosti. To odlišuje energetickou chudobu od té příjmové. Přestože se v mnoha případech překrývají, energetická chudoba přináší do diskuse nejen detailnější pohled na chudobu jako takovou, ale nastiňuje i podoby nových adekvátních a konkrétních řešení.

Energetická chudoba před energetickou krizí

V tuto chvíli neexistuje jednotná unijní nebo oficiální česká definice energetické chudoby, a proto se výzkumy často liší v odhadech, kolik domácností problém zasahuje. Podle různých indikátorů trpělo energetickou chudobou 2 % až 25 % českých domácností ještě před energetickou krizí.³ Z toho lze usuzovat, že energetická chudoba je tématem pro velkou část populace, nicméně má různé míry závažnosti.

Podle posledního šetření Životní podmínky ČR 2021 od Českého statistického úřadu z roku 2021, tedy před energetickou krizí, 3 % domácností uvedla, že si nemohou dovolit dostatečně vytápět byt, a 1,6 % domácností přiznalo nedoplatky na účtech za energii v posledním roce.⁴ Polovina populace platí za energii do 8,65 % svých čistých příjmů, zatímco 15 % domácností má výdaje na energii vyšší než 17,3 % příjmů, což je dvojnásobek národního a zároveň hranice vysokých výdajů

¹ Informace o energetické chudobě ve vybraných státech poskytli kolegové a kolegyně ze sítě Green Deal Think-Tank Network.

² Hnutí DUHA, Za bydlení a Platforma pro sociální bydlení, „Energetická chudoba a její řešení“, 2022, <https://hnutiduha.cz/publikace/energeticka-chudoba-jeji-reseni>.

³ Kristina Zindulková, „Energetická chudoba v Česku: definice, indikátory, vývoj a řešení“ (AMO, 2022), https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2022/11/Factsheet_energeticka_chudoba_final.pdf.

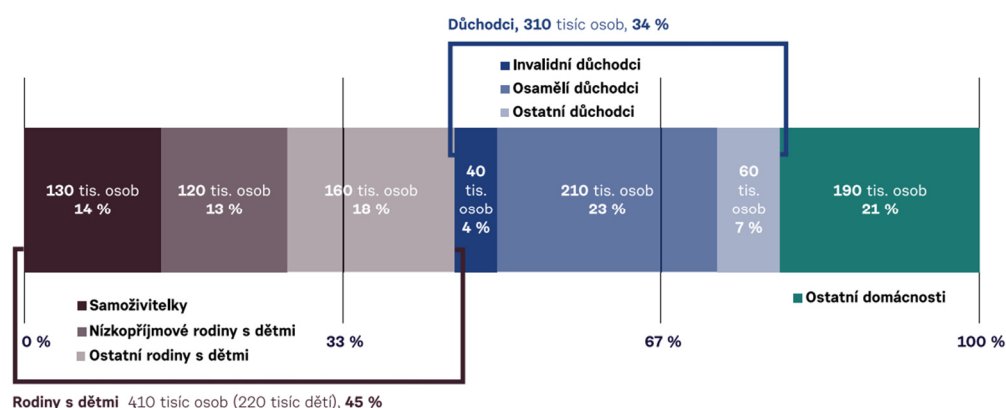
⁴ Hnutí DUHA, Za bydlení a Platforma pro sociální bydlení, „Energetická chudoba a její řešení“, 2022, <https://hnutiduha.cz/publikace/energeticka-chudoba-jeji-reseni>.

podle metodiky Ministerstva průmyslu a obchodu.⁵ Pro srovnání, zahraniční definice někdy označují jakoukoliv domácnost s výdaji na energie vyššími než 10 % jako energeticky chudou.⁶ Celkem 11 % českých domácností (800 tisíc lidí) má vysoké náklady na energie a zároveň žije v chudobě.⁷ To jsou domácnosti, které se s energetickou chudobou potýkaly už před energetickou krizí, a tedy by jim z ní nepomohlo pouhé snížení cen na předkrizovou úroveň.

Různé analýzy ukazují, že nejohroženější skupinou jsou rodiny s dětmi a důchodci a důchodkyně. Podle Hnutí DUHA tvoří 14 % energeticky chudých domácností samoživitelky a 23 % jsou osamělí důchodci a především důchodkyně (viz Graf 1). Ženy se totiž dožívají vyššího věku, často tak zůstanou na výdaje v domácnosti samy, navíc s nižším průměrným důchodem.⁸ Podle výše zmíněné metodiky⁹ jsou nejohroženější skupinou důchodci, kteří mají často vysoký podíl výdajů na energie, navíc se u nich energetická chudoba zhoršovala již před energetickou krizí kvůli pomalé valorizaci důchodů.

Graf 1: Počet osob v energetické chudobě podle typu domácnosti (jaro 2021)

Zdroj: Hnutí DUHA 2022¹⁰

Vliv energetické krize

Zatímco v posledním desetiletí se problém energetické chudoby snižoval, energetická krize spolu s inflací jej výrazně zhoršila, a to jak v Česku, tak v Evropě. V Česku rostou výdaje na bydlení. Podle PAQ Research už 25 % domácností platí za bydlení více jak 40 % příjmu (listopad 2022), zatímco o rok dříve to bylo 15 % domácností.¹¹ Finanční problémy v souvislosti s cenami energií uvádí více než polovina českých domácností (viz Graf 2).

⁵ Radek Tahal et al., „Zranitelný zákazník a energetická chudoba v ČR – certifikovaná metodika“ (VŠE, 2021), https://www.mpo.cz/assets/cz/energetika/vyzkum-a-vyvoj-v-energetice/resene-dokoncene-projekty-a-jejich-vystupy/projekty-podporene-v-ramci-1-verejne-souteze-programu-theta/2021/7/ECH_ZZ_metodika.pdf.

⁶ Richard Moore, „Definitions of Fuel Poverty: Implications for Policy“, Energy Policy 49 (October 2012): 19–26, <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.01.057>.

⁷ „Energetická chudoba a její řešení“, 2022.

⁸ Žádné z dále popsaných opatření z vybraných států nemá v současnosti významný genderový rozměr.

⁹ Radek Tahal et al., „Zranitelný zákazník a energetická chudoba v ČR – certifikovaná metodika“ (VŠE, 2021), https://www.mpo.cz/assets/cz/energetika/vyzkum-a-vyvoj-v-energetice/resene-dokoncene-projekty-a-jejich-vystupy/projekty-podporene-v-ramci-1-verejne-souteze-programu-theta/2021/7/ECH_ZZ_metodika.pdf.

¹⁰ „Energetická chudoba a její řešení“, 2022.

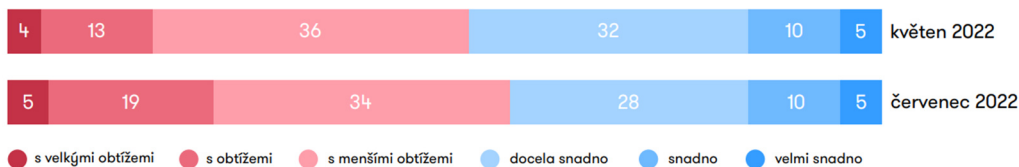
¹¹ PAQ Research, „Kolik % z příjmu dávají domácnosti na bydlení“ (iRozhlas, 2022), <https://data.irozhlas.cz/zivot/extremni-vydaje/>.

Graf 2: Jak vaše domácnost finančně zvládá zvýšení cen energií, ke kterému došlo od podzimu 2021?

Jak vaše domácnost finančně zvládá zvýšení cen energií, ke kterému došlo od podzimu 2021? (%)

Zdroj: Institut prevence a řešení předlužení 2022

Zdroj: Vlastní zpracování podle Institutu prevence a řešení předlužení 2022¹²

Energetická krize začala na konci roku 2021 s rychlou obnovou ekonomiky po pandemii a plně propukla v souvislosti s invazí Ruska na Ukrajinu v únoru 2022. Rusko zároveň omezilo dodávky plynu do EU. Vzhledem k tomu, že fosilní plyn tvoří téměř 1/4 unijního energetického mixu a z toho skoro 50 % dodávalo Rusko, ceny energie se výrazně zvýšily, mj. s ohledem na fakt, že EU soutěžila o dovoz náhradních zdrojů zejména s Asií. Ke zvyšování cen přispěly i extrémní počasí jako studená zima nebo vlny veder zvyšující spotřebu a sucho, požáry a bezvětrí, které omezily výrobu elektřiny v Asii, USA i v Evropě. Zvyšování cen energií současně nastartovalo inflaci, která se promítla do cen nájmu, potravin a dalšího zboží.

Příčiny energetické chudoby

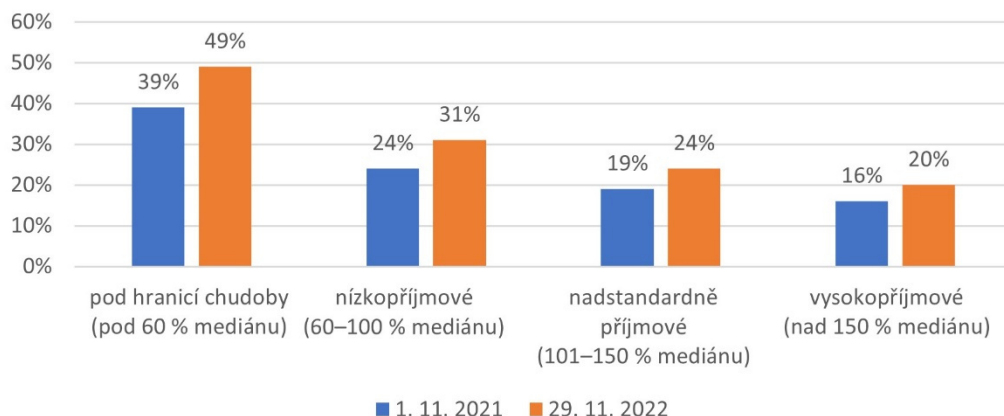
1/ NÍZKÉ PŘÍJMY

Nízkopříjmové domácnosti dávají výrazně větší část financí ze svého rozpočtu na bydlení a energie, takže navýšení cen energií pro ně znamená výrazně vyšší zátěž než pro vysokopříjmové domácnosti, přestože nárůst výdajů v absolutních hodnotách může být stejný nebo nižší (viz Graf 3). To platí jak v Česku, tak v ostatních zemích EU. Zároveň je energetická chudoba, pokud je zapříčiněna nízkými příjmy, spojená s chudobou příjmovou a celkovým zatížením rozpočtu nezbytnými výdaji. Pomůže zde tedy nejen cílená podpora s placením výdajů na energie, např. v podobě slev na energie, cílené regulace cen, příspěvku na bydlení, ale obecně i posílení státní sociální podpory nízkopříjmových domácností a dostupnosti bydlení. S tím je vhodné zároveň snížit administrativní zátěž spojenou se zacílením opatření, např. pomocí automatických slev nebo využití již existujících systémů, jako je daňová evidence nebo sociální podpora.

¹² Institut prevence a řešení předlužení and PAQ Research, „VÝZKUM: rostoucí ceny energií nejsilněji dopadají na samostatně žijící seniory, závažnější potíže hlásí už 48 % z nich“, 2022, <https://www.institut-predluzeni.cz/novinky/vyzkum-kvuli-vysokym-cenam-energiim-se-s-potizemi-potyka-uz-polovina-ceskych-domacnosti-59/>.

Graf 3: Výdaje na bydlení jako procenta z příjmu podle příjmových skupin

Zdroj: Vlastní zpracování podle PAQ Research 2022¹³

2/ VYSOKÉ NÁKLADY NA ENERGIE A PODOBA OBYDLÍ

Důležitou příčinou energetické chudoby je podoba obydlí, tedy typ vytápění, velikost a energetická účinnost (zateplení). Domácnosti, které žijí v zateplených obydlích s menší plochou na jednotlivce a mohou využívat vlastní nebo obecní obnovitelné zdroje, mají nižší náklady na energie a zároveň lepší tepelný komfort než ty, které vytápí velkou nezateplenou plochu skrze dálkové vytápění, koupenou elektřinou nebo plynem. Pro srovnání, zatímco lidem z velkých a nezateplených domů či bytů vzrostly náklady na bydlení o 4 400 korun oproti loňsku, ostatní domácnosti platí za bydlení přibližně o 2 000 až 3 000 korun více.¹⁴ České domácnosti zatím často bydlí v domácnostech s nízkou energetickou účinností, ve srovnání s ostatními zeměmi OECD je energetická náročnost budov v Česku nejvyšší (viz Graf 4).¹⁵ Podle Hnutí DUHA zároveň energetická chudoba nejvíce postihuje domácnosti v nájemních bytech (46 % případů, nejčastěji ve městech, a opačně 59 % z těch, kteří žijí v nájemním bydlení, se nachází v chudobě), kde má nájemník sníženou možnost energetickou náročnost řešit, a vlastních domech (23 % případů, nejčastěji v malých obcích do 2 000 obyvatel), které mají často velkou plochu na obyvatele a velmi vysokou energetickou náročnost budov.¹⁶

Domácnosti v energetické chudobě mají ztížené podmínky pro řešení takové situace: nemohou si dovolit dotovaná opatření jako zateplení nebo změnu zdroje tepla a elektřiny kvůli vysoké spoluúčasti, nemohou realizovat změny v nájemním bydlení, které je z velké části vytápěno dálkovým vytápěním, nepomůže zde tedy ani příspěvek na elektřinu či plyn. Vhodným opatřením je změna dotačních programů, například po vzoru programu Nová zelená úsporám light (viz níže), nastavení standardů pro minimální energetickou účinnost, zlepšení sociálního bydlení a obecně aplikace konceptu teplo jako služba.¹⁷

¹³ PAQ Research, „Kolik % z příjmu dávají domácnosti na bydlení“ (iRozhlas, 2022),

<https://data.irozhlas.cz/zivot/extremni-vydaje/>.

¹⁴ PAQ Research, „Lidé z nezateplených domů platí za bydlení o 4 400 korun víc než loni. Pomoc může nový státní program“, (iRozhlas, 2022), https://www.irozhlas.cz/ekonomika/uspورا-energiei-zatepleni-domu-zivot-k-nezaplateni_2212301037_mfk.

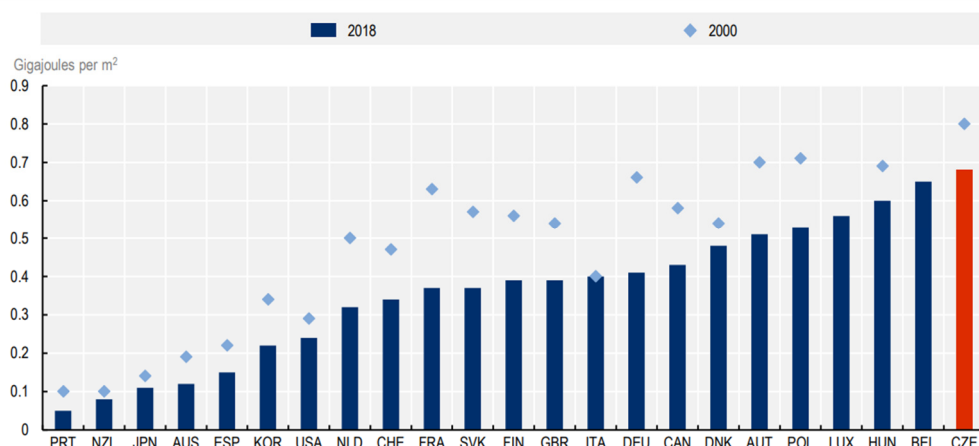
¹⁵ OECD, Housing Affordability in Cities in the Czech Republic, OECD Urban Studies (OECD, 2021), <https://doi.org/10.1787/bcddcf4a-en>.

¹⁶ Hnutí DUHA, Za bydlení a Platforma pro sociální bydlení, „Energetická chudoba a její řešení“, 2022, https://hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2023/01/soc_bydleni_finalni_jedna_strana_inte_raktivni.pdf.

¹⁷ Oldřich Sklenář, „Dekarbonizace teplotrenství aneb Teplo jako služba“, (Ekolist, 2022), <https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/oldrich-sklenar-dekarbonizace-teplotrenstvi-aneb-teplo-jako-sluzba>.

Graf 4: Energetická náročnost na podlahovou plochu vytápěných obytných prostor (očistěno o teplotu) v letech 2000–19 ve vybraných zemích OECD

Zdroj: OECD 2021¹⁸

3/ ORGANIZAČNÍ BARIÉRY

Dalšími bariérami jsou rozhodovací procesy společenství vlastníků jednotek a bytových družstev a nedostatek znalostí a dovedností energeticky chudých zvládnout administrativu a logistiku dlouhodobých úsporných opatření, která jsou finančně i časově náročná. Už jen sledování spotřeby má pro mnoho domácností bariéry: podle průzkumu Institutu prevence a řešení předlužení 65 % domácností pod hranicí chudoby, které nesledují svoji spotřebu, odečtům nerozumí, nemá k nim přístup nebo neví, jak a kde spotřebu sledovat.¹⁹ To jsou problémy řešitelné pomocí podpory a poradenství.²⁰ Tento problém již adresuje kampaň Zkrotíme Energie Ministerstva životního prostředí a Ministerstva práce a sociálních věcí nebo kampaň Energie za méně²¹ a Energetická konzultační a informační střediska (EKIS) pod Ministerstvem průmyslu a obchodu.²²

2 Evropské fondy a jejich využití v ČR

Energetická chudoba je v České republice a Evropské unii dlouhodobý problém, který byl ještě zhoršen pandemií koronaviru, energetickou krizí a ruskou invazí na Ukrajinu. To odstartovalo novou vlnu politik s cílem snížit finanční zatížení domácností i podnikání z důvodu vysokých nákladů na energii. Zatímco v minulosti se energetické politiky zaměřovaly hlavně na zajištění přístupu k energiím, dnes se klade důraz na snížení energetické náročnosti a celkové poptávky po energiích.

Účinnou ochranou před rozšiřováním energetické chudoby je zajištění dostatečných finančních prostředků na programy určené pro ohrožené skupiny obyvatel, jako jsou samoživitelé a samoživitelky, rodiny s dětmi, důchodci a důchodkyně. Relevantní fondy a opatření mohou existovat buď na evropské, nebo národní úrovni.

¹⁸ OECD, Housing Affordability in Cities in the Czech Republic, OECD Urban Studies (OECD, 2021), <https://doi.org/10.1787/bcddcf4a-en>.

¹⁹ Institut prevence a řešení předlužení, „Sledujte cenu energie a ušetříte“, 2022, <https://www.institut-predluzeni.cz/novinky/sledujte-cenu-spotreby-energie-a-usetrite-69/>.

²⁰ Hnutí DUHA, Za bydlení a Platforma pro sociální bydlení, „Energetická chudoba a její řešení“, 2022, https://hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2023/01/soc_bydleni_finalni_jedna_strana_inte_raktivni.pdf.

²¹ MPSV a MŽP, „Zkrotíme energie“, 2023, <https://zkrotimeenergie.cz/>.

²² MPO, „Energie za méně“, 2023, <https://www.energiezamene.cz/poradenstvi>.

Podle statistik nemohlo v roce 2020 asi 35 milionů občanů EU (přibližně 8 % populace EU) udržet dostatečné teplo ve svých domovech.²³ Evropská unie se zavázala řešit energetickou chudobu a chránit zranitelné spotřebitele, a proto zařadila energetickou chudobu mezi klíčové koncepty v balíčku Čistá energie pro všechny Evropany, který byl přijat už v roce 2019. Stejně tak mají členské státy povinnost vyhodnocovat energetickou chudobu v národních energeticko-klimatických plánech, které předkládají Evropské komisi, a musí odhadnout počet domácností, které se ve stavu energetické chudoby nachází. I proto jsou některé státy motivovány pro vývoj vlastních metodik pro definování energetické chudoby, jejího měření a monitorování. V říjnu roku 2020 dále Evropská komise zveřejnila doporučení k energetické chudobě²⁴, v rámci kterých např. navrhla zaměření veřejných prostředků na nízkopříjmové domácnosti, plné využití potenciálu programů financování Unie nebo zavedení společných indikátorů za účelem lepší kvantifikace energeticky chudých domácností v členských státech. Balíček Fit for 55 z července 2021 na doporučení navazuje a obsahuje konkrétní opatření pro identifikaci klíčových rizik v oblasti energetické chudoby.

Na žádost Evropského parlamentu spustila Evropská komise v roce 2021 Energy Poverty Advisory Hub (EPAH)²⁵ neboli Centrum pro poradenství v energetické chudobě, které vydává publikace, organizuje workshopy a online školení nebo nabízí technickou asistenci. Iniciativa je určena hlavně lokálním orgánům, které jsou aktivní v energetické politice, městským, obecním nebo regionálním samosprávám, stejně jako nevládním organizacím a dalším aktérům, kteří se chtějí zasadit o snižování energetické chudoby v Evropě.

Vzhledem ke skutečnosti, že energetická chudoba vzniká kombinací nízkého příjmu, vysokých výdajů na energie a nízké energetické účinnosti, nabízí Evropská unie několik fondů, které mohou být použity právě na snížení výdajů za energie a snížení energetické náročnosti evropských budov.

FOND PRO SPRAVEDLIVOU TRANSFORMACI

Fond pro spravedlivou transformaci je jedním z klíčových nástrojů Evropské unie na podporu regionů při přechodu ke klimatické neutralitě do roku 2050. Je určen pro regiony, které jsou nebo budou tímto přechodem nejpostiženější a aktuálně se spoléhají hlavně na fosilní paliva a energeticky náročný průmysl.

Jeho hlavním cílem je zmírnit dopad přechodu financováním diverzifikace a modernizace místní ekonomiky a snížením negativních dopadů na zaměstnanost. Za tímto účelem Fond podporuje investice do oblastí, jako je digitální konektivita, regenerace průmyslových areálů, rekvalifikace pracovníků a technická pomoc.²⁶

Operační program Spravedlivá transformace vznikl za účelem rozdělení prostředků z Fondu pro spravedlivou transformaci nejzasaženějším regionům České republiky, konkrétně Karlovarskému, Moravskoslezskému a Ústeckému kraji. Cílem podpory je řešit negativní dopady odklonu od uhlí a umožnit těmto regionům řešit sociální, hospodářské a environmentální dopady zelené transformace a dosažení klimaticky neutrální EU.²⁷ Alokace pro Českou republiku činí 1,64 miliard eur a o dotace se mohou hlásit jak obce, kraje, malé a střední podniky, tak výzkumné instituce a univerzity. Prostředky by měly být rozděleny následovně:

²³ „8% of EU population unable to keep home adequately warm“, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211105-1>.

²⁴ Doporučení Komise (EU) 2020/1563, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020H1563&qid=1606124119302>.

²⁵ Energy Poverty Advisory Hub, https://energy-poverty.ec.europa.eu/index_en.

²⁶ „Just Transition Fund“, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/214/just-transition-fund>.

²⁷ „Operační program Spravedlivá transformace 2021–2027“, https://www.mzp.cz/cz/opst_2021_2027.

Karlovarský kraj – 15,3 % (6,3 mld. Kč), Moravskoslezský kraj – 46,1 % (18,9 mld. Kč), Ústecký kraj – 38,6 % (15,8 mld. Kč).

NÁRODNÍ PLÁN OBNOVY

Programy na boj proti energetické chudobě mohou být také financované z Národního plánu obnovy (NPO), který má ČR k dispozici v rámci Nástroje pro oživení a odolnost, a získá tak až 7 miliard eur s termínem pro realizaci do roku 2026. Do programů na snížení energetické chudoby byly investovány peníze z nejobjemnější kapitoly Národního plánu obnovy. Na kapitolu „Fyzická infrastruktura a zelená tranzice“ bylo vyčleněno asi 85 miliard korun a podporované aktivity zahrnovaly renovaci a revitalizaci budov sektoru bydlení, výměnu nevyhovujících zdrojů tepla, instalaci solárních zdrojů nebo předprojektovou přípravu a osvětu. Na podkapitolu „Renovace budov a ochrana ovzduší“, který tyto aktivity zahrnuje, bylo vyčleněno celkem 16 miliard korun.

MODERNIZAČNÍ FOND

Modernizační fond je program určený 10 členským státům s HDP rovným nebo nižším než 60 % průměru EU,²⁸ mezi nimiž je i Česká republika, zacílený na modernizaci energetických systémů a zlepšení energetické účinnosti. Mezi tematické prioritní oblasti fondu patří: obnovitelné zdroje energie, energetická účinnost, skladování energie, energetické sítě a spravedlivá transformace v regionech závislých na uhlíku.

Do roku 2030 je pro subjekty z České republiky připraveno v rámci Modernizačního fondu asi 300 miliard korun. V České republice jsou dotace rozděleny do 10 programů (viz Obrázek 1), od modernizace technologií v průmyslu a teplárenství, výstavbu projektů obnovitelné energie přes energetické úspory v budovách až po modernizaci veřejného osvětlení nebo projekty komunitní energetiky. O dotace mohou žádat jak zástupci veřejného i soukromého sektoru, tak obce, města, samosprávy, malé i velké podniky nebo fyzické osoby. Zatímco zařízení registrovaná v evropském systému pro obchodování s emisemi (uhelné elektrárny, průmysl) a zařízení centrálního zásobování teplem mají přístup k 62,5 % Modernizačního fondu, všem ostatním podnikům, domácnostem a komunitním projektům bude přiděleno 26,5 % finančních prostředků a veřejná zařízení mají nárok na 11 %.²⁹

²⁸ Jedná se o Bulharsko, Chorvatsko, Česko, Estonsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litvu, Polsko, Rumunsko a Slovensko.

²⁹ SFŽP, „Obecný Programový Dokument pro Implementaci Modernizačního Fondu v České Republice“, 2021, <https://www.sfzp.cz/dokumenty/detail?id=2352>.

Obrázek 1: Dotační oblasti v rámci Modernizačního fondu

Zdroj: SFŽP 2023³⁰

NOVÁ ZELENÁ ÚSPORÁM

Program Nová zelená úsporám (NZÚ) je jedním z neúspěšnějších a nejefektivnějších z dotačních programů v ČR a bývá dáván za příklad i v zahraničí. Program je financován z aukčních výnosů emisních povolenek a je určen na opatření vedoucí ke snížení energetické náročnosti rodinných a bytových domů, jako jsou zateplení domu, výměna oken nebo instalace solárních panelů. Do roku 2026 je program financovaný právě z Národního plánu obnovy. Program je dostupný pro fyzické i právnické osoby a v závislosti na míře energetické úspory a rozsahu provedených opatření může hradit až 50 % z celkových přímých realizačních výdajů.³¹ To je ale také jedna z kritizovaných stránek programu. Nízkopříjmové domácnosti na dotaci nedosáhnou, protože by musely uhradit minimálně polovinu nákladů samy.

V srpnu 2022, v reakci na energetickou krizi, vysoké ceny za energie a extrémní zájem o program NZÚ, představilo Ministerstvo životního prostředí novou variantu programu. Na nový program Nová zelená úsporám light, který bude díky vyšší možné projektové spoluúčasti z fondu ještě přístupnější než NZÚ, bude vyhrazeno 55 miliard korun. Nově nabídne i peníze na částečné renovace, které mohou domácnosti provádět svépomocí, a od příštího roku i dotace na výměnu plynových kotlů za obnovitelné zdroje. Peníze budou alokované na program ze zdrojů Modernizačního fondu.³²

Vedle fondů vzniká čím dál více prostor na inovativní nástroje proti energetické chudobě. Jedním z těchto nástrojů je i klimatická dividenda (viz Box 1).

³⁰ Modernizační Fond, <https://www.sfzp.cz/dotace-a-pujcky/modernizacni-fond/>.

³¹ Nová zelená úsporám, Ministerstvo životního prostředí, https://www.mzp.cz/cz/nova_zelena_usporam.

³² Ministryně Hubáčková: „Otevíráme Modernizační fond domácnostem, prioritou jsou nízkopříjmové. Na úspory energií je připraveno 55 miliard korun“, Ministerstvo životního prostředí, 22. 9. 2022, https://www.mzp.cz/cz/news_20220922_Ministryne_Hubackova_Otvirame_Modernizacni_fond_domacnostem_prioritou_jsou_nizkoprijmive.

Box 1: Klimatická dividenda jako inovativní nástroj proti energetické chudobě³³

Klimatická dividenda je redistribuční nástroj, jehož prostřednictvím mohou být lidem kompenzovány zvýšené náklady spojené se zdaněním uhlíku, a to v podobě plošné platby. Administrativně je to tedy velmi jednoduché a zároveň ekonomicky efektivní řešení. Dividenda může být financována z řady zdrojů, např. z rostoucích zisků z aukcí emisních povolenek. Od roku 2022 platí podobné opatření např. v sousedním Rakousku, kde je v rámci daňové reformy zavedena uhlíková daň ve výši 30 eur za tunu uhlíku. Pro vyrovnání zvýšených nákladů domácností za vytápění a dopravu má každý dospělý nárok na „klimatický bonus“ ve výši 100 až 200 eur ročně v závislosti na místě bydliště, resp. jeho dopravní obslužnosti. Podle propočtů AMO by dividenda částečně hrazena z aukčních výnosů mohla v ČR činit průměrně asi 2 000-2500 Kč na osobu za rok.

SOCIÁLNÍ KLIMATICKÝ FOND

V rámci klimatického balíčku Fit for 55 navrhuje Komise rozšířit aktuální systém EU ETS na sektor budov a silniční dopravu (EU ETS 2). Zároveň navrhuje zavést Sociální klimatický fond (SCF), který by řešil sociální dopady, které vyplývají ze sektorového rozšíření obchodování s emisemi skleníkových plynů. Tento fond může být využit právě na politiky proti rozšiřování energetické chudoby. Členské státy budou muset předložit „sociální a klimatické plány“, které mohou zahrnovat jak přímou podporu příjmů domácností, a to až do výše 37,5 % z celkové výše alokace, tak dlouhodobé strukturální investice včetně renovace budov, podpory pro nové projekty OZE a další dekarbonizační opatření pro nízkopříjmové domácnosti.

Fond bude nejprve financován z výnosů získaných z dražby 50 milionů povolenek ETS (odhaduje se na přibližně 4 miliardy eur) a vstoupí v platnost rok před spuštěním systému EU ETS rozšířeného o sektor budov a silniční dopravy. Jakmile rozšíření ETS vstoupí v platnost, SCF bude financován z dražeb povolenek EU ETS 2 až do výše 65 miliard eur, přičemž dalších 25 % bude pokryto vnitrostátními zdroji (v celkové odhadované výši 86,7 miliard eur mezi lety 2025 a 2032).³⁴

V Tabulce 1 níže je patrná celková maximální alokace v letech 2025–2032 pro sledované členské státy stejně jako jejich procentuální podíl z celkové výše fondu. Klíč pro finanční alokaci pro členské státy bere v úvahu populaci ohroženou chudobou³⁵ a zohledňuje kritéria, jako je celková populace státu nebo předpokládaný dopad systému EU ETS 2 na zranitelné domácnosti a podniky.

³³ Údaje k možné výši klimatické dividendy v ČR převzaty k factsheetu AMO, „Klimatická dividenda: co to je a jak by mohla fungovat v Česku?“, https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2022/03/Klimaticka-dividenda_final.pdf.

³⁴ Deal on establishing the Social Climate Fund to support the energy transition, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20221212IPR64528/deal-on-establishing-the-social-climate-fund-to-support-the-energy-transition>.

³⁵ Indikátor AROPE neboli „At risk of poverty or social exclusion“, tedy „v ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením“.

Tabulka 1: Maximální finanční alokace Sociálního a klimatického fondu pro sledované členské státy

Členský stát	Přibližný % podíl z fondu	Celková alokace 2025–2032 (v mld. eur, v cenách roku 2021)
Česká republika	2,4	1,7
Francie	11,2	8,1
Itálie	10,8	7,8
Slovensko	2,4	1,7
Španělsko	10,5	7,6
Švédsko	0,6	0,4

Zdroj: Evropská komise, 2021³⁶

3 Energetická chudoba ve vybraných státech EU

Energetická chudoba se stává tématem napříč státy Evropské unie, byť samotné měření či identifikace energetické chudoby nebo i jejího řešení nejsou jednotné. Pestrost řešení ve světle národních zvyklostí a pravidel přináší barvitý pohled na možnosti, jak lze efektivně energetickou chudobu řešit, a také otevírá diskusi o tom, jak se lze různými přístupy států k tématu inspirovat.

Itálie

V Itálii není energetická chudoba oficiálně definovaná, podle Národního integrovaného plánu pro energetiku a klima³⁷ jí ale trpí ti, kteří mají problém s přístupem k minimálnímu standardu zboží a služeb, případně se jedná o situaci, kdy je většina příjmů použita na energetické služby. Energetická chudoba je v Itálii předmětem zájmu rozhodovacích orgánů už od finanční krize v roce 2007. Stále více lidí nemělo přístup k základním službám na trhu, včetně energií.³⁸ Před energetickou krizí byl celkový počet energeticky chudých 2,3 milionu rodin, zhruba 9 % populace. Odhaduje se, že kvůli kombinaci dopadů pandemie a ekonomické a energetické krize bylo za poslední dva roky zasaženo energetickou chudobou 9 milionů osob (cca 15 % populace).³⁹

Hlavní nástroj používán k řešení energetické chudoby je bonus za plyn a elektřinu, který je stanovován podle příjmových ukazatelů. Tato politika však není

³⁶ Evropská komise, „Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council establishing a Social Climate Fund“, COM/2021/568 final, 14. července 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0568>.

³⁷ Ministry of Economic Development, Integrated National Energy and Climate Plan, 2020, https://energy.ec.europa.eu/system/files/2020-02/it_final_necp_main_en_o.pdf.

³⁸ Betto, Frida, Patrizia Garengo, and Arturo Lorenzani, „A new measure of Italian hidden energy poverty“, Energy Policy 138, 111237. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.111237>.

³⁹ „Energia: Cgia, 9 milioni gli italiani a rischio povertà – Ansa Economia“, https://www.ansa.it/sito/notizie/economia/2022/09/03/energia-cgia-9-milioni-gli-italiani-a-rischio-poverta_d7b68480-30dc-41d5-97cc-5cbcoofc3b20.html. Detailní přehled energetické chudoby v italských regionech přináší Bollette, Cgia, „9 milioni di italiani a rischio povertà. I calcoli regione per regione“, L'Economia, 3. 9. 2022, https://www.corriere.it/economia/consumi/22_settembre_03/bollette-cgia-9-milioni-italiani-rischio-poverta-calcoli-regione-regione-97551b28-2b56-11ed-b268-2b12bb5640dc.shtml.

hodnocená jako zcela účinná, protože značné procento lidí, kteří na bonus dosáhnou, o něj z důvodu nedostatku informací nežádají.⁴⁰ Očekává se, že ustanovení o energetické chudobě bude možné díky plánu RePower EU začlenit do Národního plánu odolnosti a obnovy, čímž bude možné problematiku řešit efektivněji než doposud. Jedním z očekávaných nových nástrojů na podchycení energetické chudoby je i Sociální klimatický fond.

Slovensko

Na Slovensku představil definici energetické chudoby Úřad pro regulaci síťových odvětví už v roce 2016, k projednání definice a systémových opatření vládou ale dochází až nyní, na přelomu let 2022 a 2023.⁴¹ Navrhovaná definice zohledňuje výši měsíčního příjmu a výši měsíčních nákladů na energie a vodu. Dle navrhované definice⁴² se domácnost dostane do stavu energetické chudoby, pokud od svého příjmu odečte náklady na energii a vodu a 1,5 násobek životního minima, a tímto příjem klesne do záporných hodnot. Dle předložené definice by až 24 % domácností na Slovensku mohlo být označeno za energeticky zranitelné. V absolutních číslech se jedná o 432 tisíc domácností z celkového počtu 1,8 milionu domácností.⁴³

Energetická chudoba není na Slovensku řešena systematicky, dle studie vypracované pro Ministerstvo životního prostředí SR se jedná výlučně o ad hoc opatření.⁴⁴ Určitou ochranu zranitelným skupinám nicméně poskytuje například plošná regulace cen dodávek elektřiny a plynu pro domácnosti.⁴⁵ Co se týče Sociálně klimatického fondu, Slovensko z něj může v období 2025–2032 získat až 1,7 mld. eur.⁴⁶ V současnosti se také projednává možnost využít na řešení energetické krize nevyčerpané finance z eurofondů za programové období 2014–2020. Evropská komise stanovila pro tyto účely limit do 10 % z balíčku pro Slovensko, což je přibližně 1,5 mld. eur. Finance by měly plynout na pomoc firmám a jejich provozu, na schémata na financování nezaměstnanosti (tzv. kurzarbeit), na domácnosti ve formě energetických šeků apod.⁴⁷

⁴⁰ Michele Raitano et al., „Access to essential services for low-income people“, ESPN, Evropská komise, 2022.

⁴¹ „LP/2022/786 Koncepcia na ochranu odberateľov splňajúcich podmienky energetickej chudoby“, Slov-lex, <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2022/786>.

⁴² Úřad pro regulaci síťových odvětví také v rámci své kompetence navrhl několik opatření, která mají chránit zranitelné skupiny obyvatel. Konkrétně se jedná například o speciální tarify za energie a vodu, které by byly nižší než standardní regulované tarify, a to o procento stanovené v legislativě. Mezi další návrhy patří nabídka bezplatného splátkového kalendáře a energetického poradenství, zákaz vypínání dodávek energií a vody během zimní sezóny nebo zákaz podomního prodeje energií.

⁴³ Tomáš Bakoš, „ÚRSO ukázal, kto sa prepadne do energetickej chudoby. Odhady hovoria až o vyše 430-tisíc domácnostiach (+ príklady)“, Pravda.sk, 2022, <https://ekonomika.pravda.sk/energetika/clanok/647989-urso-ukazal-kto-sa-prepadne-do-energetickej-chudoby-odhady-hovoria-az-o-vyse-430-tisic-domacnostiach-priklady/>.

⁴⁴ Inštitút environmentálnej politiky, „Analýza vplyvov balíka Fit for 55“, Minzp.sk, 2022, 89, https://www.minzp.sk/files/iep/iep_analyza_fit_for_55_.pdf.

⁴⁵ Kritický pohľad na súčasnu politiku zaměřenou na energetickú chudobu i definici konceptu nabízí Dokupilová, Dušana, Daniel Gerbery, and Richard Filčák. „Energetická chudoba na Slovensku 2020: Od analýz k odporúčaniam pre verejnú politiku“: Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, 2020, https://prog.tankit.sk/wp-content/uploads/Energeticka_chudoba_studia_2020-up.pdf.

⁴⁶ Inštitút environmentálnej politiky, „Analýza vplyvov balíka Fit for 55“, Minzp.sk, 2022, 89, https://www.minzp.sk/files/iep/iep_analyza_fit_for_55_.pdf.

⁴⁷ „Vysoké ceny energií bude možné kompenzovať z eurofondov, pomoc sa týka obyvateľov a firiem – webnoviny“, <https://www.webnoviny.sk/venergetike/vysoke-ceny-energie-bude-mozne-kompenzovat-z-eurofondov-pomoc-sa-tyka-obyvateľov-a-firiem/>.

Francie

Francie má s konceptem energetické chudoby zkušenost již přes 10 let. V roce 2010 byl přijat tzv. zákon Grenelle 2, dle kterého trpí energetickou chudobou osoba, „která má ve svém obydlí zvláštní potíže s dodávkami energie potřebnými k uspokojení svých základních potřeb z důvodu nedostatečných zdrojů nebo bytových podmínek“.⁴⁸

Národní středisko pro sledování energetické chudoby (ONPE), zřízené v roce 2011 za účelem spolehlivého a společného hodnocení energetické chudoby, identifikuje energetickou chudobu pomocí dvou indikátorů. Jedním z nich je pocit nepohody (subjektivní ukazatel chladu, 20 % populace v zimě na přelomu let 2020–2021), druhým je míra energetické náročnosti, podle níž je energeticky chudá taková domácnost, která vydává více než 8 % svých příjmů za energie a patří do prvních 3 decilů příjmů, tedy mezi 30 % nejchudších (10,5 % domácností v roce 2020). Instituce ONPE každoročně sdílí přehledné informace o energetické chudobě za daný rok.⁴⁹

Francouzská vláda řeší energetickou chudobu kombinací krátkodobých a dlouhodobých politik. Mezi krátkodobá opatření patří například podpora plateb účtů (tzv. *chèque énergie*), zavedená v roce 2018 jako náhrada sociálních tarifů. Jedná se o roční finanční podporu poskytovanou za určitých příjmových podmínek, kterou lze použít na úhradu účtů za energie nebo na financování části renovačních prací. Opatření je kritizováno za to, že z důvodu jediného kritéria, které veřejná správa pro určení podpory využívá, a sice životní úroveň členů domácností, necílí na ty, kteří potřebují pomoc nejvíce: 25 % domácností, které se potýkají s energetickou chudobou, platbu nedostává. Dále se kritizuje výše pomoci (v průměru 200 euro), která je příliš nízká na to, aby účinně vyvedla potřebné z energetické chudoby. Z podpory lze také financovat jakýkoliv typ energie, což může vést i k dotaci využívání energie z fosilních zdrojů.⁵⁰ Mezi dlouhodobá strukturální opatření patří mj. dotace na renovaci zaměřená specificky na domácnosti s nízkými příjmy (tzv. *Habiter Mieux Sérénité* s *MaPrimeRenov*, certifikáty energetické účinnosti). Příjemci dotace programu *Habiter Mieux Sérénité* musí dosáhnout určité úrovně zlepšení energetické účinnosti (35 %). První výsledky programu z roku 2018 jsou považované za povzbudivé. Celkově je však potřeba sladit financování s dostatečnými lidskými zdroji, aby bylo možné zvládnout nárůst žádostí o dotace.⁵¹

Právě dobře nastavené podmínky zmíněných programů a také zdroje ze současného systému EU ETS poskytují dobrý základ pro využití možných prostředků ze Sociálně klimatického fondu na další boj s energetickou chudobou. Vedle prohloubení povinných renovačních standardů patří mezi diskutované oblasti doprava, konkrétně například nasazení regionálních železničních vlaků pro každodenní mobilitu ve velkých městech. Významnou roli při tvorbě těchto politik hraje požadavek Hnutí žlutých vest na sociálně spravedlivé klimatické politiky.⁵²

⁴⁸ Michael Legros, Claude Martin, „Combating energy poverty in France: a decade of experience“, ESPN Flash Report 2022/51. Evropská komise.

⁴⁹ ONPE, *Tableau de bord de la précarité énergétique*, 2022.

https://www.onpe.org/sites/default/files/onpe_tableau_de_bord_2022_s1_vf.pdf.

⁵⁰ ONPE, *Rapport de la Cour des comptes sur le chèque énergie*, 2022,

https://www.onpe.org/news/rapport_de_la_cour_des_comptes_sur_le_cheque_energie.

⁵¹ Cour des comptes, LE PROGRAMME « HABITER MIEUX » DE L'AGENCE NATIONALE DE L'HABITAT (ANAH), 2018. <https://www.ccomptes.fr/sites/default/files/2018-04/20180404-rapport-programme-habiter-mieux.pdf>.

⁵² Camille Defard, „The need for a socially-just European Green Deal. Lessons from the Yellow Vests movement“, Policy paper, Paris: Jacques Delors Institute, 2022.

<https://institutdelors.eu/en/publications/the-need-for-a-socially-just-european-green-deal/>.

Španělsko

Ve Španělsku je energetická chudoba definována subjektivně (tj. na základě sebehodnotících průzkumů domácností) jako nedostatek základních, cenově dostupných a bezpečných energetických služeb. Dle dat z Eurostatu nebylo v roce 2020 10,9 % obyvatelstva schopno dostatečně vytápět své domovy.⁵³ Podle instituce Observatorio Europeo de Pobreza Energética se v roce 2019 16,7 % domácností domnívalo, že neúměrnou část svých měsíčních výdajů vynakládají na energie, a 7,6 % uvádí, že neplatí účty za energie včas.⁵⁴

Španělská vláda využívá řadu opatření, aby pomohla zranitelným spotřebitelům platit účty za energie. Jedná se například o tři typy sociálních bonusů – na elektřinu (zavedený v roce 2009, umožňující v závislosti na příjmu spotřebitele slevy ve výši 25 %, 40 % nebo 100 %), na teplo (zavedený v roce 2018, závisí mj. na míře potřeb spotřebitele a klimatickém pásmu, ve kterém spotřebitel žije) a na elektřinu mj. v kontextu zákazu odpojení elektřiny spotřebitelům ohroženým sociálním vyloučením. V posledních letech byla ochrana před odpojením od elektřiny rozšířena na další zranitelné skupiny, včetně domácností s dětmi mladšími 14 let v zimních měsících.⁵⁵

Ve Španělsku je energetická chudoba z velké části způsobena neefektivním bytovým fondem. V regionech, jako je Baskicko, Katalánsko, Baleárské ostrovy a Aragonie, je přibližně 60 % domů starších 40 let.⁵⁶ Z tohoto důvodu zavedlo Španělsko v posledních letech řadu iniciativ, které na tento problém reagují. Existuje zde Program na podporu energetické účinnosti a udržitelnosti bydlení, Národní strategie energetické chudoby (2019–2024) pro snížení energetické chudoby o 25–50 % do roku 2025 nebo dlouhodobá strategie pro energetickou modernizaci stavebnictví, jejímž cílem je podpořit renovaci budov a vytvořit do roku 2050 vysoce energeticky účinný a nízkouhlíkový sektor nemovitostí.⁵⁷

Statistiky Ministerstva dopravy, mobility a rozvoje měst však ukazují, že průměrný počet renovací obytných budov v posledních letech činil přibližně 26 tisíc, což odpovídá roční míře renovací ve výši přibližně 0,11 %.⁵⁸ Kromě zvýšení efektivity zavedla současná vláda v roce 2020 minimální životní příjem pro ohrožené chudobou. Jde o první systém převodu příjmů, kdy těm, kteří mají měsíční příjem nižší než je určitá částka, vláda příjem dorovnává. Rodiny s jedním rodičem dostávají dodatečnou finanční podporu.⁵⁹ Systém byl implementován na celém území Španělska (dříve existovala opatření pro konkrétní regiony). Tento nástroj má díky své zastřešující povaze značný potenciál kombinovat a rozšiřovat všechny výše popsané formy pomoci.

⁵³ Anna Gumbau. „Spain's rising energy poverty: A cautionary tale for Europe“, EnergyMonitor.ai. 2022, <https://www.energymonitor.ai/policy/just-transition/spains-rising-energy-poverty-a-cautionary-tale-for-europe/>.

⁵⁴ Pablo Tucac. „Reduciendo la pobreza energética en el largo plazo: cómo usar los fondos europeos para la rehabilitación de viviendas“, Center for Economic Policy, 2021. <https://www.esade.edu/ecpol/es/publicaciones/pobreza-energetica-fondos-europeos/>.

⁵⁵ Elisenda Jové Llopis. „Cómo abordar la pobreza energética en España“, Center for Economic Policy, 2021. <https://www.esade.edu/ecpol/es/publicaciones/como-abordar-la-pobreza-energetica-en-espana/>.

⁵⁶ Pablo Tucac. „Reduciendo la pobreza energética en el largo plazo: cómo usar los fondos europeos para la rehabilitación de viviendas“, Center for Economic Policy, 2021. <https://www.esade.edu/ecpol/es/publicaciones/pobreza-energetica-fondos-europeos/>.

⁵⁷ Viz Tucac (2021) a Llopis (2021).

⁵⁸ Pablo Tucac. „Reduciendo la pobreza energética en el largo plazo: cómo usar los fondos europeos para la rehabilitación de viviendas“, Center for Economic Policy, 2021. <https://www.esade.edu/ecpol/es/publicaciones/pobreza-energetica-fondos-europeos/>.

⁵⁹ Částka, pod kterou nesmí příjem klesnout, se mění s ohledem na předchozí fiskální rok. V roce 2020 činila hranice pro jednotlivce 462 eur a 1 015 eur pro domácnosti. V roce 2021 byl minimální zaručený příjem 469,93 eur pro jednotlivce a 1 033,85 eur pro domácnosti. Viz Ana Arriba Gonzáles de Durana, Gregorio Rodríguez-Cabrero, „New developments in the national guaranteed minimum income scheme in Spain“, ESPN Flash Report 2021/15. Evropská komise.

Co se týče unijních fondů, španělská vláda využívá na řešení energetické chudoby finanční prostředky mimo jiné z Plánu obnovy zejména na renovaci stavebního fondu za účelem zvýšení energetické účinnosti. Tato investice činí 7,8 miliard eur. Cílem programu energetické renovace obytných budov je do roku 2026 podpořit více než půl milionu energetických renovací v domácnostech.⁶⁰

Švédsko

Ve Švédsku se energetická chudoba⁶¹ nerozlišuje od jiných forem chudoby.⁶² Podle evropských odhadů však v roce 2021 nebylo 2,7 %⁶³ švédské populace schopno udržovat své domovy dostatečně teplé a v roce 2020 nebylo přibližně 2,2 %⁶⁴ populace schopno platit účty za energie. Ačkoli se tento počet od konce roku 2021 pravděpodobně zvýšil, výskyt energetické chudoby ve Švédsku je ve srovnání s průměrem EU relativně nízký. To je částečně způsobeno vysokou energetickou účinností bytového fondu, účinným systémem sociální podpory, který dotuje náklady na bydlení a vytápění pro nejzranitelnější, a nízkou závislostí na fosilních palivech pro vytápění, kdy se nejčastěji vytápí pomocí biomasy, elektřiny, tepelných čerpadel apod., a fosilními palivy méně než v 5 %.⁶⁵ Dalším prvkem švédského systému vytápění je „teplý nájem“, který se používá ve vícebytovém fondu. „Teplý nájem“ znamená, že náklady na vytápění jsou zahrnuty v nájemném jako pevná složka.

V souvislosti s odpojováním energií existuje ve Švédsku nařízení, které ukládá dodavatelům energií povinnost kontaktovat sociální služby před odpojením dodávek energií zákazníkům, kteří mají nedoplatky na účtech za energie. Teoreticky je ve Švédsku energetickou chudobou nejvíce ohroženo bydlení v rodinných domech.⁶⁶

Co se týče jednání o Sociálním klimatickém fondu, švédská vláda se vyjádřila k navrhovanému rozsahu, financování a podobě fondu kriticky. Uvedla, že „členské státy, které měly [...] rychlejší tempo přechodu než průměr EU, by neměly být znevýhodňovány nebo by se od nich nemělo očekávat, že budou kompenzovat méně ambiciózní členské státy“.⁶⁷ Nová vláda Švédska, která vznikla v říjnu roku

⁶⁰ „Spain's recovery and resilience plans – Evropská komise“, https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility/spains-recovery-and-resilience-plan_en.

⁶¹ Zajímavostí je, že z důvodů probíhající energetické krize a rostoucí inflace bylo téma energetické chudoby diskutováno v takové míře, že Švédská jazyková rada zařadila slovo *energefattigdom* (energetická chudoba) do své každoroční publikace nových švédských slov. „Institutet för språk och folkminnen – Nyordslistan 2022“, <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nyord/nyordslistan-2022>.

⁶² Regeringen. „Sveriges integrerade nationella energi- och klimatplan“, 2020. <https://www.regeringen.se/4ac872/globalassets/regeringen/dokument/sveriges-integrerade-nationella-energi-och-klimatplan-enligt-forordning-eu-2018-19992.pdf>.

⁶³ „Inability to keep home adequately warm – Eurostat“, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211105-1#:~:text=home%20adequately%20warm-,8%25%20of%20EU%20population%20unable%20to%20keep,adequately%20warm%20%2D%20Products%20Eurostat%20News&text=An%20EU%2Dwide%20survey%20concluded,keep%20their%20home%20adequately%20warm>.

⁶⁴ „Arrears on utility bills – Eurostat“, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200120-1>.

⁶⁵ Von Platten, J., „Energy poverty in Sweden: Using flexibility capital to describe household vulnerability to rising energy prices“, Energy Research Camp, Social Science, 91, p.102746. a Dzebo, A. and B. Nykvist (2017). „Swedish heat energy system – new tensions and lock-ins after a successful transition“, SEI Policy Brief. Stockholm Environment Institute.

⁶⁶ Jenny Von Platten, „Energy Poverty in Sweden“, RISE Research Institutes of Sweden, https://www.eppedia.eu/sites/default/files/2021-09/von%20Platten_2021_Energy%20poverty%20in%20Sweden_EP-pedia.pdf.

⁶⁷ „Förordning om att inrätta en social klimafond – Riksdagen“, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/fakta-pm-om-eu-forslag/forordning-om-att-inratta-en-social-klimafond_H8o6FPM135.

2022, také razantně snížila ambice Plánu obnovy a odolnosti v kontextu financování energetické účinnosti v oblasti bydlení pro více rodin, a to jak do rozlohy, tak do investovaných prostředků (z 4,05 miliardy SEK na 605 milionů SEK).⁶⁸

Závěr

Česká zkušenost i zahraniční praxe odhaluje nejen konkrétní účinná opatření, ale i obecnější poznatky k řešení energetické chudoby. Zatímco některé státy (Itálie, Francie) mají s konceptem energetické chudoby už delší zkušenosti, například Švédsko riziko tohoto jevu nepřímo zmírňuje pomocí bytové, sociální a energetické politiky. Mezi inspirativní kroky může patřit zřízení francouzského Národního střediska pro sledování energetické chudoby nebo propojování sociálních služeb s těmi zákazníky, kteří mají být odpojeni od dodávek energie. V řadě států nicméně pomoc není využita nejpotřebnějšími skupinami obyvatel.

Aktivním hráčem v boji proti energetické chudobě je samotná Evropská unie, která motivuje členské státy k harmonizaci metodik pro identifikaci a definici energetické chudoby na unijní úrovni. Umožňuje také státům čerpat prostředky na podporu zranitelných domácností skrze Fond pro spravedlivou transformaci, Modernizační fond a v neposlední řadě Sociální klimatický fond, který je určen výhradně na podporu sociálních dopadů vysokých výdajů za energie.

Vlna opatření z posledních několika let na unijní i české úrovni je namířená správným směrem. Česká republika spustila místní cílené poradenství pro šetření energií, vytvořila program Nová zelená úsporám Light, který snižuje nutnost spoluúčasti domácností, nebo částečně zjednodušila administrativu příspěvku na bydlení.

Pro překonání energetické krize i strukturální energetické chudoby jsou ale potřeba další opatření. Česká i unijní zkušenost ukazuje, že spojování opatření pro dekarbonizaci a energetickou chudobu, zejména zateplování budov, umožňuje zmírňovat změnu klimatu a zároveň snižovat sociální nerovnosti. Energetická chudoba přitom přímo souvisí s příjmovou chudobou a s krizí bydlení, rozšíření sociální podpory a dobrá bytová politika tak zároveň řeší i energetickou chudobu. Pro dlouhodobé řešení energetické chudoby je nutné zaměřit politiky v první řadě na nejpotřebnější skupiny.

⁶⁸ „Sveriges a°terha°mtningsplan – Regeringen“, <https://www.regeringen.se/49bfc1/contentassets/dad1of1743b64c78a1c5b2d71f81a6eb/sveriges-aterhamtningsplan.pdf>. „A 2.1 Fokusomra°de: Gro°n a°terha°mtning – Regeringen“, <https://www.regeringen.se/492cbd/contentassets/dad1of1743b64c78a1c5b2d71f81a6eb/bilaga-till-andring-av-sveriges-aterhamtningsplan-24-februari-2022>.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Romana Jungwirth Březovská

Romana J. Březovská je analytičkou Klimatýmu AMO se zaměřením na problematiku změny klimatu v širších souvislostech, především s důrazem na globální klimatická vyjednávání, klimatickou bezpečnost, klimatickou diplomacii, spravedlivou odolnost a biodiverzitu. Zabývá se mj. také zapojováním měst a soukromých subjektů do řešení klimatické krize.

romana.brezovska@amo.cz

Jan Svoboda

Jan Svoboda je analytikem a projektovým koordinátorem AMO. Věnuje se evropským energetickým a uhlíkovým trhům, energetické transformaci a nízkouhlíkovým zdrojům energie. V současné době Jan Svoboda také působí jako konzultant v energetice a udržitelnosti v Berlíně.

jan.svoboda@amo.cz

Kristina Zindulková

Kristina Zindulková je analytičkou AMO. V Klimatýmu se zabývá otázkou, jak dekarbonizovat českou ekonomiku, a přitom zamezit negativním sociálním dopadům v uhelných regionech. Kromě toho pracovala na tématech udržitelnosti na Ministerstvu zahraničních věcí a byla součástí výzkumného projektu na Masarykově univerzitě.

kristina.zindulkova@amo.cz